

УДК 37:305(477)

Володимир Кравець

ПРОБЛЕМИ СЕКСУАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ТВОРЧОСТІ П. П. БЛОНСЬКОГО

Стаття присвячена вивченню спадщини П.Блонського в аспекті становлення сексуальної педагогіки. Аналізується розробка проблем статевого розвитку і сексуального виховання дітей і підлітків у праці П. Блонського «Нариси дитячої сексуальності», яка стала узагальненням ідей і положень вітчизняної сексуальної педагогіки та вироком радянській педагогіці у 20-30-х роках ХХ століття. Зокрема, представлена критика вченим медичного та педагогічного підходів як двох крайніх полюсів у вирішенні проблеми сексуального виховання дітей та підлітків.

У працях «Статеве виховання», «Вікові особливості дітей» П.Блонський обґрунтовує інакшість та нерозвинутість переживання різних форм дитячої сексуальності та жорстокості, порівняно з дорослими, акцентує увагу на достовірних джерелах, якими є щоденники дітей та їх переписка, а також виділяє симптомокомплекс проявів юнацької закоханості, основні фактори соціального середовища (праця, сексуальна просвіта) та його роль у статевому вихованні дітей. Підкреслюється ігнорування тогочасною школою проблеми статевого виховання учнів та лицемірність радянського наукового дискурсу про сексуальність.

Ключові слова: сексуальна педагогіка, сексуальна соціалізація, статеве дозрівання, сексуальні переживання, сексуальна просвіта, статеве виховання дітей, педагогічна наука.

Цінний внесок до розробки проблем сексуальної педагогіки вніс П. Блонський. Його праця «Нариси дитячої сексуальності» (1935) стала, з одного боку, узагальненням ідей і положень вітчизняної сексуальної педагогіки, а з іншого, вироком радянській педагогіці. Оцінюючи стан морально-статевого виховання в радянській школі 1930-х років, він відзначав, що, по суті, ніякої сексуальної соціалізації немає. Небажання школи організувати й проводити сексуальну соціалізацію він називає «святенництвом», підкреслюючи, що святенництво і розпуста йдуть поруч.

На думку П. Блонського, традиційна педагогіка перебувала під сильним впливом християнства, яке дивилось на дитину як на ідеальну істоту, якій чуже статеве життя, і для неї характерним є передовсім відсутність статевої педагогіки. І якщо педагог-аскет у дитячому житті зустрічався з дитячою статевою психологією як з фактом, то йому залишається одне з двох: або

лицемірити і, всупереч очевидності, ігнорувати факт, або впадати в транс від зіпсутості і страшних гріхів дитини. Не було, мабуть, такої сфери, де так відверто брехали, де святенництво і вдавання стали нормою життя, як у статевих питаннях. З іншого боку, аскет-педагог часто зі статевого життя дитини робить трагедію, сповнену жахами, традиційна педагогіка через це ставала суцільним педагогічним терором. *Метод замовчування і метод залякування* – типові методи традиційної аскетичної педагогіки. Статеве виховання калічить дитину в статевому відношенні. Душа дитини від народження піддається пораненням, часто дуже небезпечним. Ця скалічена душа псується у світі, де проституція і порнографія зустрічаються на кожному кроці. Ось це і є традиційне статеве виховання.

П. Блонський розділяв усіх учених, які вивчали дитячу сексуальність, на дві групи, що займали діаметрально протилежні позиції. В одних домінує

погляд на дитину як на істоту, абсолютно позбавлену сексуальності, якість безлике, безстатеве створіння, інші вбачають у дитині потенційного еротомана. П. Блонський піддає критиці обидва напрямки, вважаючи, що не можна ні перебільшувати значення сексуальних потягів дитини, ні ігнорувати їх. Праця вченого «Вступ до дошкільного виховання» (1915) практично стала своєрідним підсумком наукових дискусій про саму необхідність, методологію та методіку шкільної сексуальної педагогіки.

Аналізуючи дискусію в педагогічних колах із цього приводу, вчений виділяє в ній декілька полюсів. По-перше, питання про саму *необхідність сексуальної соціалізації* в стінах школи. Він вказує, що одні автори, застерігаючи від несприятливих наслідків ранньої сексуальної просвіти, яка, на їх думку, лише розпалить уяву дитини, виступають проти її впровадження в навчальних закладах, а весь тягар пропонують перенести в сім'ю. Інші, навпаки, підкреслюють нездатність сім'ї повністю забезпечити дитину інформацією з питань статі, тому це робить вулиця. Зрозуміло, що ця вулична інформація виявиться недостовірною, тому краще, якщо першими її інформаторами стануть компетентні педагоги.

По-друге, П. Блонський відзначає, що в суспільстві немає єдності щодо того, хто повинен здійснювати сексуальну соціалізацію – педагоги чи лікарі. По-третє, немає єдності й щодо того, *що, в якому обсязі і з якого віку* слід повідомляти дітям і підліткам. Він звертає увагу на два підходи, що склались, і відзначає, що перший підхід (*медичний*) пропонує обмежуватися повідомленням знань біологічного і гігієнічного характеру, тоді як другий, *педагогічний*, намагається надати сексуальності ідеальний характер.

Вивчення дитячої сексуальності – справа не дуже проста. Просте *спостереження*, на думку П. Блонського,

при цьому є поганим засобом. Адже ж з його допомогою можна вивчити лише зовнішні прояви дитячої сексуальності, тільки сексуальні вчинки. Сексуальні ж переживання, почуття, думки і бажання зовсім недоступні зовнішньому спостереженню. А це призводить до неправильних висновків щодо сексуальності дітей і підлітків. Ще одним бар'єром у вивченні дитячої сексуальності П. Блонський вважає прагнення дітей і підлітків *утаємничувати, конспірувати* свої сексуальні вчинки і переживання, оскільки вони знають негативне ставлення дорослих до цієї проблематики. При цьому з віком це прагнення посилюється.

Ускладнюють вивчення сексуальності, вважає П. Блонський, і гендерні відмінності сексуальності дівчаток і хлопчиків. Передовсім, пише педагог, поведінка хлопчиків активніша. У розповідях вихователю дошкільних закладів про сексуальні проступки дітей зазвичай фігурує хлопчик, що підглядає за дівчатками, і дівчинка, що показує. Інша причина – у чоловічих спогадах про дошкільні сексуальні враження частіше, ніж у жіночих, фігурують зорові враження – випадкові чи пов'язані з підгляданням, активними пошуками цих вражень. У жіночих же спогадах більше фігурують дії, а не зорові враження. Дівчатка-підлітки зазвичай закохуються вперше в дорослих (80%), віковий же склад предметів закоханості хлопчиків-підлітків виявляється занадто строкатим. Час настання і закінчення статевого дозрівання варіює залежно від статі.

Для вивчення сексуального розвитку дитини вчений вибрав найдостовірніші джерела – *щоденники дітей і їх переписку*, розширюючи сферу дослідження, він вивчає сексуальні вчинки, думки, почуття, переживання. Разом із тим, педагог критикував використання анкет і спостережень, відкидав метод експерименту, позаяк уважав, що штучне

ініціювання сексуальних вчинків і переживань дітей може їм зашкодити. Неспроможним був, з його точки зору, і метод психоаналізу, за допомогою якого З. Фройд створив теорію дитячої сексуальності.

Спостерігаючи за підлітками в різних обставинах їх життя, вчений обґрунтував свою основну тезу – саме в період статевого дозрівання, а не раніше, збуджується потяг до представника протилежної статі. *Передчасна еротизація* дитини виникає лише в тому випадку, коли вона стає жертвою статевої агресії, і призводить до змін в її психіці, не кажучи вже про фізичну шкоду. В дитині розвивається цинізм і лицемірство, що веде до різних сексуально-психологічних відхилень і дисгармонії сексуального життя дорослої людини. Аналізуючи сексуальну поведінку хлопчиків і дівчаток, педагог доходить висновку, що передчасні (до настання пубертату) сексуальні прояви і сексуальна розбещеність у дітей є результатом впливу на них негативних соціальних чинників. Тому треба зрозуміти сутність цих відхилень і створити умови для подолання недоліків дитини, протиставити негативним соціальним впливам впливи позитивні, втягуючи підлітка в сексуально здорове середовище і розвиваючи його інтереси в науковій, технічній і суспільно-політичній діяльності.

Аналізуючи переживання хлопчиків і дівчаток різного віку, П. Блонський показує, що при нормальних умовах статевий потяг пробуджується лише в період статевого дозрівання. Якщо ж середовище передчасно еротизує дитину, статевий потяг пробуджується раніше статевого дозрівання, що негативно позначається на сексуальному розвитку особистості. Автор показує, як сексуальні переживання хлопчиків і дівчаток різного віку впливають на статеве життя в зрілому віці. При цьому, статеве життя

П. Блонський не пов'язує виключно з функцією розмноження. Він вважав, що знання органів і акту розмноження ще не роблять людину моральнішою, адже знати мораль ще не означає дотримуватися її. *«Дитина від початку наділена сексуальними інстинктами; вона приносить їх у світ разом зі собою, і з цих інстинктів утворюється завдяки розвитку так зване нормальне сексуальне почуття дорослого. Власне кажучи, зовсім не так важко спостерігати прояви дитячого сексуального почуття, навпаки, вимагається певне мистецтво, щоб не побачити його і заперечувати його існування»* [3, с. 6].

І. Мечніков у свій час бачив у цьому неспівпадінні сексуальності і зрілості одну з дисгармоній природи. Важливо зрозуміти, що *форми дитячої сексуальності інші, ніж у зрілої людини*, психологія дитини своєрідна.

Не випадково П. Блонський вважав, що головною причиною проблем у сексуальній соціалізації дітей є прагнення дорослих судити про дитину по собі. У праці «Статеве виховання» автор зазначав, що у дітей спостерігаються практично всі статеві девіації, з приводу яких сучасні педагоги висловлюють тривогу. Посилаючись на дослідження того часу, педагог погоджується з їх думкою, що з 10 дітей мастурбує 9, хоча цитує й знаменитого американця К. Юнга, який вважав кількість онаністів обох статей стовідсотковою. *«Можна сміливо сказати, що майже кожна дитина, принаймні, в підлітковому віці – підглядач і ексгібіціоніст. – писав П. Блонський: ...Відправтесь в будь-яку колонію дітей обох статей і послухайте скарги дівчаток: майже неминуха скарга, принаймні, на початку – «хлопчики підглядають у вбиральнях, спальнях, задирають спідниці тощо». Майже така ж неминуха скарга – «хлопчики демонструють». Однак будь-який педагог, що має очі і вуха, знає випадки,*

коли показують і дивляться й дівчатка, в тому числі й найменші» [3, с. 8]. Непоодинокі серед школярів випадки захворювань, що передаються статевим шляхом.

У педагогіці на початку ХХ ст. отримала визнання небезпека тілесних покарань і штурханини в статевому відношенні. Доводилося, що дитячі жорстокості і насилля пов'язані із сексуальністю, що дитина – садист і мазохіст, а також фетишист. Так звана «штурханина» дітей, якщо немає дорослих, часто переходить у статеву розпусту, аж до оголення геніталій і хапання за них.

Все вищевикладене переконувало педагогічну громадськість у тому, що дитина в статевому відношенні зовсім не нейтральна. Навпаки, в неї є велике сексуальне життя, але це життя своєрідне. Воно сповнене атавізмів, і це робить його більше подібним на патологічне, ніж на нормальну статеву психологію дорослої людини, хоч для дитини це не аномалія, а *нерозвинутість*. Інакше кажучи, у дитини є сексуальність, але вона зовсім інша, ніж сексуальність дорослого. «*Розмитість сексуальних відчуттів, аутоеротизм, онанізм, підглядання і самооголення, садизм і мазохізм, фетишизм, гомосексуалізм і статеве почуття по відношенню до близьких родичів, особливо батьків – найтиповіші риси сексуального життя дитини*» – писав П. Блонський [3, с. 9]. І робив висновок, що наше «високоморальне» виховання дітей є не що інше, як систематичне і при тому інтенсивне розбещування дітей, виховання в них розпусти, святенництва і хтивості.

Значний інтерес для сексуальної педагогіки П. Блонського представляє фундаментальна праця «Вікові особливості дітей» (1936), яка увійшла до підручника «Педологія», особливо розділ «Підліток». Аналізуючи підлітковий вік, П. Блонський багато уваги приділяє проблемам статевого дозрівання, виступаючи проти тих педагогів, котрі

називали його «катастрофічним», періодом «важкої кризи». Дехто з них, як, наприклад, Бернфельд, Бюллер, Штерн, Гірфельд та інші, виводили всі вікові особливості зі специфіки статевого дозрівання підлітків. Подібні «пансексуалістичні теорії», говорив педагог, не відповідають дійсності. «*Ці дослідження забувають, що статеве дозрівання хоч суттєвий, але не найголовніший фактор*» [2, с. 492]. Спростовує П. Блонський і погляд, за яким різні статеві аномалії дітей і підлітків базуються наче на вроджених дефектах їх психіки, що виражається у відсутності морального почуття, в «гіперсексуальній конституції» тощо. Разом із тим він вважав необхідним враховувати особливості підліткового віку, пов'язані зі статевим дозріванням.

У дослідженні П. Блонського отримали наукову інтерпретацію такі питання, як сексуальні переживання хлопчиків і дівчаток різного віку, вплив цих переживань на статеве життя у зрілому віці. Заслуговують на увагу його висловлювання про організацію статевих виховання, в якому, на його думку, велику роль відіграють середовище, контроль і сексуальна просвіта. Статеве дозрівання, як вважав П. Блонський, є суттєвим, але не єдиним фактором розвитку. «*Якщо молодший шкільний вік, – відзначав він, – характеризується великою рухливістю, то підлітка передовсім характеризує інтенсивніше зростання його сил. Він усе ближче й ближче підходить до того, щоб стати повноцінним робітником, яким і стає в юнацькому віці*» [2, с. 492-493]. Паралельно до фізичного йде інтелектуальне і суспільне дозрівання підлітків, підкреслював П. Блонський.

У своїх працях П. Блонський неодноразово вказував на те, що до настання статевих дозрівання підлітки повинні бути підготовлені, бо на ґрунті неуцтва у них можуть розвинути «фантастичні сексуальні теорії», які в майбутньому можуть стати перешкодою

на шляху повноцінного статевого розвитку. Однак він особливо наголошував, що сексуальна педагогіка повинна не стільки інформувати, скільки виховувати, а оскільки людське сексуальне життя має багатий соціальний зміст, то і статеве життя повинно бути передовсім суспільно-моральним. Таким чином, дитина, за П. Блонським, потребує не статевої просвіти, а статевого виховання, метою якого є збереження і зміцнення цнотливості. П. Блонський відзначає, що досягнення цієї мети можливе двома шляхами – *гігієнічним і психологічним*, перший із яких полягає в попередженні мастурбації (одяг, харчування, режим дня) і статевої розбещеності, а другий – в усуненні душевного напруження та інтенсивних афектів, збудженні у дитини почуття соромливості. При цьому П. Блонський вважав, що основне у справі сексуальної соціалізації – правильна організація навчальної та позашкільної діяльності дитини.

П.Блонський, який на початку ХХ ст. сумнівався в наявності сексуальних переживань до настання сексуальної зрілості, поступово переходить до прихильників цієї теорії. Аналізуючи ранні сексуальні прояви, дослідник встановлює факт, що для цього потрібний зовнішній поштовх – якимсь сильним еротичним враженням чи навіть прямим розбещенням. Таким чином, причина тут – вплив середовища. *«Розглядати це як неминучий закон природи не можна. Дійсно, при сприятливих умовах середовища статевий потяг збуджується лише під час статевого дозрівання»* [1, с. 263]. І більше того, П. Блонський зазначає, що передчасні сексуальні прояви в ранньому дитинстві мають грубий, примітивно-чуттєвий характер. Навпаки, в підлітковий період статевий потяг має складніший характер, і нерідко проявляється у вигляді закоханості. Не випадково серед спогадів

дорослих, які найбільше запам'ятовуються, Блонський виділяє закоханість.

На жаль, психологія кохання, на думку П. Блонського, в той час була вивчена недостатньо, хоча, як він вважав, кохання обмежує статевий потяг, нейтралізує закоханого сексуально щодо інших осіб протилежної статі, усуває сексуальну нестриманість. У зв'язку з розвитком статевого потягу починає змінюватися уявлення підлітка про красу, з'являється й захоплення людською красою. При цьому у хлопчиків стовідсотково (у дівчат здебільшого) це краса людини протилежної статі, тобто естетичне ставлення сильно зливається зі статевим.

У праці *«Нариси дитячої сексуальності»* П. Блонський значне місце приділяє проблемі першого кохання. Цей стан характеризується незадоволеністю і тією чи іншою мірою сердечної туги. Вчений доводить, що дуже розвинуті діти порівняно рано закохуються, причому першому коханням передують потреба в коханні і раннє статеве дозрівання схиляє до раннього кохання. Багато в праці йдеться про платонічний характер першого кохання, перше кохання – це сублімування статевого потягу. Говорячи про платонічність першого кохання, зазвичай вказують на повагу, схиляння, ідеалізацію, які стримують статевий потяг.

Блонський виділяє симптомо-комплекс проявів юнацької закоханості: 1) прагнення до частішого спілкування; 2) збудження і пошвавлення при зустрічі; 3) підвищена чуйність і пильність; 4) мрії; 5) емоційне ставлення до всього, що пов'язано з предметом кохання; 6) слухняність і послужливість; 7) ідеалізація; 8) співчуття. Не знайшов Блонський в своїх дослідженнях вказівок на негативний вплив морального відношення до першого кохання. А на стримування сексуальних потягів вказівок було чимало.

П. Блонський вважав, що період статевого дозрівання вимагає вкрай уважного й обережного ставлення. Ніякі різкі заходи впливу тут не спрацюють.

Якщо наполегливість, що проявляється педагогічним середовищем (жорсткий режим, регламентація поведінки тощо), виражається лише в наказах, заборонах, вказівках, розкладах тощо, то це, вважає П. Блонський, працює лише на користь гіперсексуальності, оскільки створює пригнічення мозкової підкірки, низку зайвих гальмувань без виходу назовні, тобто сприятливі умови для переключення енергії в статеві канали. Якщо ж ця наполегливість середовища буде сприйнята дітьми, як метод підготовки до життя як знаряддя вольового чи творчого гарту, як випробування сміливості і сили, – така наполегливість, на думку класика педагогіки, дасть потрібне емоційне спрямування, потрібні виходи для дитячих емоцій і дій, буде доброю протидією проти статевого паразитизму.

Через загострену вразливість підлітка вчитель для впливу на нього повинен частіше користуватися схваленням. Що ж до розумових занять, то кількість їх повинна бути зменшена. Статеве виховання, на думку П. Блонського, повинно починатися ще зі школи. Основна вимога до нього в цей період – здорове середовище. Друга вимога – нагляд за дитиною і тими, хто спілкується з нею. Загальним правилом статевого виховання, правилом, що диктує вказівки для всієї методики в її спеціальних розділах, є теза: будь-яка деталь педагогічного процесу повинна будуватися на пильному врахуванні елементів статевого життя, що розгортається; у всі періоди дитинства, у всі сфери навчально-виховної роботи повинен включатися елемент статевого виховання.

Основні принципи, що характеризують місце статевого виховання в загальній системі сексуальної педагогіки, розуміються наступним чином: немає

особливого статевого виховання, відірваного від звичайної навчальної і виховної роботи; немає жодного моменту навчально-виховної роботи, де б не включався так чи інакше елемент статевого виховання; немає жодного віку дитинства, де так чи інакше не враховувався б серед інших факторів виховання також і статевий фактор.

Основними засобами статевого виховання П. Блонський називав: усунення всього, що подразнює нервові центри (тертя, свербіж, теплові подразники, сексуально збуджуючі картини, порнографія); розвиток моторного контролю (спорт, фізична праця); розвиток соціального контролю (громадська думка, розвиток співчуття і поваги до іншої статі); розвиток розсудливого контролю (ідеологія статевої стриманості, статеві гігієна); сублімація, концентрація уваги на інтелектуальній, суспільній чи технічній праці; боротьба зі шкідливими звичками.

Велике значення в статевому вихованні Блонський надавав праці: *«Праця – великий вихователь, але ніде педагогічне значення праці не виступає з такою очевидністю, як у статевому вихованні»* [3, с. 14]. Це чудово знала церковна педагогіка: коли монахові загрозувала небезпека «гріха», на нього накладали послух, що полягав у якійсь праці. *«Дайте дитині працю, і її статеві моральність піднесеться»* [3, с. 14]. Але праця не повинна бути виснажливою, вона повинна бути зміцнювальною, саме вона чинить оздоровлювальний вплив у статевому відношенні. Необхідно, щоб праця захопила дитину, заволоділа її особистістю, щоб вона була творчою.

Важливим фактором проти статевого переключень є правильна емоційна загальна установка трудового виховання. У праці, що правильно емоційно підживлюється, особливе призначення для боротьби з гіперсексуальністю. Праця дає життєві навички, привчає до систематичного зусилля, розвиває гальмівні апарати, виховує точність,

відповідальність, плановість, спеціалізує роботу органів чуттів, зміцнює реалістичний підхід до явищ життя, чітко, методично розподіляє всі психофізіологічні сили, – одним словом, є основною перешкодою для безладних переключень енергії, для паразитизму у всіх його проявах.

Важливе значення надавав П. Блонський і сексуальній просвіті, яка *«повинна бути підпорядкована педагогічним завданням: вона повинна не просто інформувати, але саме виховувати»*. Її не можна обмежувати *«чисто гігієнічним змістом, адресуючись лише до почуття обережності. Звісно, це важлива частина статевої просвіти, але тільки частина... Людське статеve життя має багатий зміст»* [1, с. 275]. Щоправда, П. Блонський вважав, що сексуальна просвіта в кращому випадку – несвідоме розбещення дитини, а в гіршому – своєрідний сексуальний комплекс самого вихователя, особливо якщо у нього не влаштоване особисте статеve життя.

Що ж до задоволення цікавості дітей відносно розмноження і статевих особливостей, то тут, вважає П. Блонський, доцільно встановлювати явища зі світу рослин для раннього віку і такі ж явища зі світу тварин для шкільного віку. Послідовність питань, на думку педагога, має зазвичай бути така: проростання рослин, цвітіння, зав'язь і запилення; статеve життя комах, бджіл, риб, птахів і, нарешті, ссавців (зародок, матка, органи розмноження).

У зв'язку з цим він також вивчав питання про роль соціального середовища у статеvom вихованні. У розбещеному середовищі розбещується і дитина, вона піддається дії сильно еротизуючих впливів. Ось чому педагог закликав дорослих бути обережними у своїй сексуальній поведінці при дитині, не допускаючи еротичних сцен у її присутності. П. Блонський застерігає

вихователів, щоб у період статевого дозрівання дитина не почувалася самотньою, без підтримки батьків і школи. На порозі юності і дорослості школяр повинен задумуватися над своїми подружньо-сімейними перспективами.

Аналізуючи рекомендації щодо сексуальної соціалізації дітей для батьків, Блонський звертає увагу на їх заборонний характер: *«Не обдаровуйте малюків двозначними ласками у вигляді прогладжувань та похлопувань їх по голому тілу, особливо по статевим ділянкам. Не захоплюйтесь поцілунками. Не годуйте збуджувальними стравами і напоями. Не наповнюйте на ніч їх сечовик і шлунок. Не спіть з ними в спільних ліжках. Не влаштовуйте їм теплих і м'яких ліжок, на яких би вони валялися до ранку. Не шийте вузьких панталонів дітям. Не затягуйте своїх доньок в корсети. Не привчайте їх до ексгібіціонізму у формі будь-яких декольте. Не посилайте їх на бали і не перевтомлюйте їх спортом... Не збуджуйте статевої цікавості дітей... Не тримайте дитину в неуцтві. Не давайте їй можливості взнати вперше про статеві питання від спокусника. Не роз'єднуйте статі в діловому житті ...»* [3, с. 11–12]. Усі ці поради, на думку П. Блонського, марні, поки в суспільстві панує неуцтво, доки вихователі, що оточують дитину, бояться говорити “про це”.

Тим не менше, до статевого дозрівання дитина повинна бути проінформована про сексуальність, її особливості та прояви. Вчений згадує старий афоризм сексуальної соціалізації у підлітковому віці: краще днем раніше, ніж годиною пізніше дати інформацію. *«Нититися тим, що дитина рано знає, наївно, адже до підліткового віку зазвичай усі вже інформовані – але ким і як?»* [1, с. 274]. На жаль, констатує вчений, не вихователем і не для формування відповідного ставлення. Але оскільки

сексуальні інтереси підлітка вже проявляються, то неуттво сприяє формуванню різноманітних фантазій, фобій, нерозумним вчинкам тощо.

Проте сексуальна просвіта, на думку П. Блонського, не завжди сприймається педагогічно правильно. Нерідко перед нею ставляться чисто інформаційні завдання, а це лише частка в роботі зі сексуальної соціалізації. Часто все зводиться до фізіологічних тонкощів, що не завжди прийнятне для підлітків. Тому діти, і хлопчики, і дівчатка, калічаються як педагогами, так і батьками. І ніхто з

вихователів до такої важливої справи не готує. Смішними виглядають у цьому контексті підручники із сексуальної педагогіки, в яких чимало брехні, як еротичної, так і святенницької. Характерним, вважав учений, є те, що в багатьох курсах педагогіки, педагогічної психології чи дитячої психології розділ про сексуальний розвиток дитини взагалі відсутній. Пройшли десятки років, а проблема, піднята П. Блонським, так і залишилась невирішеною. На жаль!

ЛІТЕРАТУРА

1. Блонский П. П. Избранные педагогические и психологические произведения : в 2 т. / П. П. Блонский. – М. : Педагогика, 1979 –. – Т. 1: Очерки детской сексуальности. – 1979. – 304 с.
2. Блонский П. П. Избранные педагогические произведения : в 2 т. / П. П. Блонский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961 –. – Т. 2.: Возрастные особенности детей. – 400 с.
3. Блонский П. П. Половое воспитание / П. П. Блонский // Статеве виховання школярів: сторінками історії (20-30-ті роки ХХ століття): хрестоматія. – Херсон : ХДУ, 2007. – С. 5–16.

Владимир Кравець ПРОБЛЕМЫ СЕКСУАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ В ТВОРЧЕСТВЕ П. П. БЛОНСКОГО

Статья посвящена изучению наследия П. Блонского в становлении сексуальной педагогики. Анализируется разработка проблем полового развития и сексуального воспитания детей и подростков в работе П. Блонского «Очерки детской сексуальности», которая стала обобщением идей отечественной сексуальной педагогики и приговором советской педагогике в 20-30-х годах ХХ века. В частности, представлена критика ученым медицинского и педагогического подходов как двух крайних полюсов в решении проблемы сексуального воспитания детей и подростков.

В трудах «Половое воспитание», «Возрастные особенности детей» П. Блонский обосновывает инаковость и неразвитость переживаний различных форм детской сексуальности и жестокости, по сравнению со взрослыми, акцентирует внимание на достоверных источниках, которыми являются дневники детей и их переписка, а также выделяет симптомокомплекс проявлений юношеской влюбленности, основные факторы социальной среды (труд, сексуальное просвещение) и ее роль в половом воспитании детей. Подчеркивается игнорирование тогдашней школой проблемы полового воспитания учащихся и лицемерие советского научного дискурса о сексуальности.

Ключевые слова: сексуальная педагогика, сексуальная социализация, половое созревание, сексуальные переживания, сексуальное просвещение, половое воспитание детей, педагогическая наука.

Volodymyr Kravets THE PROBLEM OF SEXUAL PEDAGOGY IN THE WORKS OF P. P. BLONSKYI

The article deals with a role of P. Blonskyi's heritage in the development of sexual pedagogy. The development of problems of sexual growth and sexual education of children and teenagers in P. Blonskyi's work "Essays of a child's sexuality", which became a generalization of ideas, positions of native sexual pedagogy and opinion of Soviet pedagogy of the 20–30s of the 20th century has been analyzed. In particular,

the criticism of medical and pedagogical approaches as two extreme poles in the solution to the problem of sexual education of children and teenagers has been represented.

In the works "Sexual education", "Age peculiarities of children" P. Blonsky gives proofs of otherness and underdevelopment of emotional experience of different forms of children's sexual development and cruelty, compares them with the emotional experience of adults. He focuses on trustworthy sources: children's diaries and correspondence besides he defines the symptoms of manifestations of youthful love, the main factors of the social environment (labour, sexual education) and its role in the sexual education of children.

The neglect of the problem of sexual education of pupils by school of that time and hypocrisy of Soviet scientific discourse about sexuality has been emphasized.

Keywords: sexual pedagogy, sexual socialization, sexual ripening, sexual emotional experiences, sexual education, sexual education of children, pedagogical science.

УДК 617:929-051 Пирогов М.І]:377(09)

Наталія Сівак

ЖІНОЧА ОСВІТА У СПАДЩИНІ М. І. ПИРОГОВА

У статті йдеться про інноваційні ідеї мислителя, лікаря та освітянина Миколи Івановича Пирогова про освіту жінки та її рівність із чоловіком. У публікації зазначено про недоцільність усунення жінок від участі в житті суспільства, які є серйозним соціальним резервом для процесу перетворень і реформ. Акцентується увага на запропонованому М. І. Пироговим абсолютно нетрадиційному та новому образі жінки. порушується питання рівності жінок і чоловіків у пізнавальних здібностях, адже за умови якісної освіти і одні, і другі можуть на високому рівні засвоїти наукову, художню та суспільну культуру.

Ключові слова: Освіта, жінка, інноваційні ідеї, ідеал жінки, рівність статей, освічена мати, інтелектуальний потенціал.

Характерною ознакою новітнього часу є безперервна динаміка змін в економіці, політиці, науці. Варто зазначити про те, що протягом останнього десятиліття все більше акцентується увага на рівності чоловіка та жінки в можливості отримати освіту та працювати в різних структурах, громадських організаціях та політичних партіях, у доборі навчальних закладів для освіти, у праві бути обраними на різні керівні посади та ін. Досить часто в різних суспільних колах ми чуємо про те, що жінка – це насамперед мати, домогосподарка, дружина, яка має створити затишок в оселі для чоловіка та дітей. Однак жінка 21 століття – це розумна, освічена, цілеспрямована, амбітна, дієва, успішна членкиня у різних сферах діяльності.

Протягом тисяч літ освіта жінки була досить гострою проблемою. Аналіз

історико-педагогічних джерел свідчить про те, що в різні історичні епохи поряд із національною та соціальною нерівністю стояла ще й гендерна проблема. Серед прізвищ відомих педагогів, освітян ми констатуємо той факт, що жіночих імен та прізвищ неймовірно мала кількість. Серед таких відомих педагогинь хочемо назвати прізвища, як-от: Княгиня Ганна, Єфросинія Суздальська, Єфросинія Потоцька, Наталія Кобринська, Людмила Старицька-Черняхівська, Єлизавета (Галшка) Гулевичівна, Олена Горностаєва, Наталія Полонська-Василенко, Ганна Гойська, Софія Михайлівна Чорторійська, Олена Петрівна (Косач) Драгоманова, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач-Квітка), Христина Алчевська, Марія Домбровська (Підгірянк), Марія Грінченко, Софія Русова, Марія Пастернак, Марія